

PARITETI CENA ODABRANIH INPUTA - KUKURUZA I PŠENICE - ZNAČAJNIH RATARSKIH PROIZVODA U SRBIJI

PRICE PARITIES OF CHOSEN INPUTS AND BASIC AGRICULTURAL PRODUCTS IN SERBIA

Danilo Tomić^{1*}
Branislav Vlahović^{2**}
Branka Maksimović^{3***}

Sažetak: U radu autori istražuju paritet cena između odabranih inputa (mineralno đubrivo i pogonsko gorivo) i dva osnovna ratarska proizvoda koja u najvećem procentu učestvuju u ratarskoj proizvodnji (kukuruz i pšenica) u Republici Srbiji. Rezultati ukazuju da cene inputa rastu bržim intenzitetom u odnosu na cene ratarskih proizvoda. Na taj način dolazi do pogoršavanja pariteta na štetu osnovnih ratarskih proizvoda. Značajna su odstupanja u odnosu na optimalno definisane paritete. Posledice narušavanja pariteta cena ogledaju se u smanjenju akumulativne i reproduktivne sposobnosti primarne poljoprivredne proizvodnje. Ispoljeni disparitet cena manifestuje se u nedovoljnoj akumulaciji, ekstenzivnoj proizvodnji i odsustvu investicionih ulaganja, pre svega, u obnavljanje poljoprivredne mehanizacije.

Ključne reči: paritet cena, đubrivo, gorivo, kukuruz, pšenica, Srbija

Abstract: In this paper, the authors are examining the price parity between chosen inputs (mineral fertilizer and fuel) and basic agricultural products (wheat and maize) in the Republic of Serbia. They are indicating that prices of inputs grow faster than prices of agricultural products. This leads to imbalance in parities, harming the basic agricultural products. There are significant deviations comparing to optimally defined parities. Consequences of price parities imbalance are visible in decline of accumulative and reproduction ability of primary agricultural production. Shown imbalance is manifested in insufficient accumulation and absence of investments in, before all, agricultural mechanization.

Key words: price parity, fertilizer, fuel, wheat and maize, Republic of Serbia

---

¹ Prof. dr Danilo Tomić, Visoka poslovna škola strukovnih studija, Novi Sad, Srbija

² Prof. dr Branislav Vlahović, Poljoprivredni fakultet, Univerziteta u Novom Sadu

³ mr Branka Maksimović, Visoka poslovna škola strukovnih studija, Novi Sad, Srbija

---

1. Uvod

Politika cena poljoprivredno-prehrambenih proizvoda predstavlja integralni deo agrarne politike u svakoj zemlji. Cena predstavlja osnovni faktor koji određuje uslove privređivanja i finansijsku poziciju privrednih agrarnih subjekata u primarnoj raspodeli. Iz tog razloga svaka zemlja nastoji da definiše sistem intervencija u oblasti cena koji je u skladu sa politikom razvoja poljoprivrede. Optimalno definisani pariteti cena treba da utiču na stabilnost i profitabilnost primarne poljoprivredne proizvodnje. Time su proizvođači motivisani za povećanje obima i kvaliteta proizvodnje.

U razvijenim zemljama koriste se različiti metodi formiranja i regulisanja cena sa ciljem da se stihijsko delovanje tržišnih zakona kontroliše i usmerava u željenom pravcu. Stoga se ne može govoriti o eksplisito ekonomskim zakonitostima u formiranju cena poljoprivredno-prehrambenih proizvoda.

2. Značaj problema i cilj istraživanja

Problemi pariteta cena su veoma značajni u definisanju ekonomskog položaja poljoprivrede. Jedan od najznačajnijih pariteta jeste odnos cena inputa i primarnih poljoprivrednih proizvoda, jer od istog zavisi finansijski položaj, odnosno reprodukciona sposobnost poljoprivrede. Imajući u vidu značajnu zavisnost prinosa od upotrebe mineralnih đubriva u ratarskoj proizvodnji neophodno je pitanju pariteta cena posvetiti odgovarajuću pažnju. Cilj rada jeste sagledavanje kretanja odnosa cena osnovnih inputa (mineralnih đubriva i goriva) s jedne strane i kretanja cena ova dva veoma značajna ratarska proizvoda (kukuruza i pšenice) s druge strane.

3. Izvori podataka i metod rada

Osnovni izvori podataka preuzeti su iz Republičkog zavoda za statistiku, odgovarajućih privrednih subjekata i Udruženja poljoprivrede, prehrambene industrije i vodoprivrede, grupacije registrovanih porodičnih poljoprivrednih gazdinstava AP Vojvodine. Istraživanje je rađeno za vremenski period od 2006. do 2008. godine. Istovremeno upoređivani su raniji rezultati istraživanja ove problematike u Republici Srbiji i zemljama u okruženju. Osnovni parametri pariteta dati su i za prvih 11 meseci 2009. godine. Istraživanje se zasniva na tzv. *istraživanju za stolom (desk research)*. Primenjen je komparativno analitički metod, uz korišćenje matematičko-statističkih metoda za izračunavanje pariteta cena. Paritet se posmatra preko naturalnih pokazatelja, odnosno preko odnosa razmene kukuruza i pšenice i odabranih inputa. Na taj način eliminiše se uticaj inflacije na ispoljene pojave.

4. Teorijski pristup

Pariteti, tj. odnosi cena značajni su pokazatelji ne samo ekonomskog položaja pojedinih linija proizvodnje, već i nivoa dohotka primarnih poljoprivrednih proizvođača. Ukoliko postoji skladan odnos cena između određenih cenovnih veličina, ili odnosa govori se o paritetima cena (*povoljni i ravnopravni*), u suprotnom radi se o disparitetima (*nepovoljni i neravnopravni*). Pojam pariteta – *Paritas* podrazumeva ujednačenost, jednakost, ravnopravnost, odnosno ekvivalent, utvrđen odnos između vrednosti pojedinih proizvoda. Preko odnosa cena sagledava se i pozicija poljoprivrede i njen finansijski položaj u primarnoj raspodeli (Milanović, 1996). Stabilni pariteti cena obezbeđuju visoku proizvodnju poljoprivrednih proizvoda bez većih oscilacija i odgovarajuću akumulaciju za poljoprivredne proizvođače. Treba da obezbede akumulaciju proizvodnje od 5% do 20%, u zavisnosti od prirode i namene proizvoda.

Postoji nekoliko osnovnih pariteta cena koji su značajni za poljoprivredu:

- **Paritet cena između pojedinih linija u okviru poljoprivredne proizvodnje** – ima direktnog uticaja na opredeljenje poljoprivrednih proizvođača, na angažovanost površina pojedinih ratarskih i povrtarskih kultura, samim tim i na obim proizvodnje, odnosno ponudu na tržištu.
- **Paritet cena između otkupnih i maloprodajnih cena** – ovaj paritet naziva se još i *učešće proizvođača u cenama koje plaćaju potrošači poljoprivrednih proizvoda* odnosno *učešće proizvođača u potrošačevom dinaru* – pokazuje koliko u maloprodajnoj ceni učestvuje cena primarnog proizvoda.
- **Paritet između otkupnih cena poljoprivrednih i maloprodajnih cena industrijskih proizvoda** – odnos cena osnovnih poljoprivrednih proizvoda i nekih industrijskih proizvoda koji su neophodni poljoprivrednom domaćinstvu.
- **Paritet cena između inputa za proizvodnju i osnovnih poljoprivrednih proizvoda** – koji je i predmet istraživanja ovoga rada. U procesu proizvodnje dolazi do trošenja niza industrijskih proizvoda, koji predstavljaju reprodukcioni materijal. Odnos cena inputa i osnovnih poljoprivrednih proizvoda determiniše finansijski položaj poljoprivrede.

5. Rezultati istraživanja sa diskusijom

Proizvođači ratarskih proizvoda nalaze se u nepovoljnim uslovima privređivanja. Zasnivanje procesa proizvodnje zahteva znatna ulaganja. Istovremeno postoji hroničan nedostatak obrtnih finansijskih sredstava. U tom kontekstu značajno je sagledati kretanje pariteta cena inputa i ratarskih proizvoda. Ovaj paritet ima neposrednog, odnosno direktnog uticaja na ekonomski položaj proizvođača pojedinih linija u okviru ratarske proizvodnje, a samim tim i poljoprivrede u celini.

Učešće pogonskog goriva u ukupnim troškovima proizvodnje nije isto za sve linije proizvodnje. Ovaj input značajniji je gde se poljoprivredna mehanizacija više koristi u procesu proizvodnje.

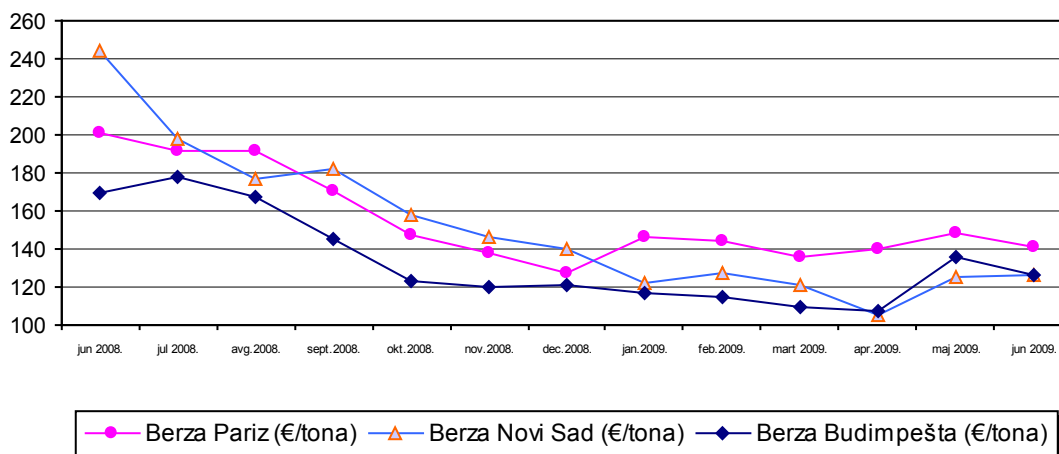
Na ispoljeni paritet, indirektan uticaj ima i država koja raznim merama: porezima na promet, direktnim plaćanjima, regresima i drugim dažbinama utiče na cene inputa i primarnih poljoprivrednih proizvoda. Treba se naglasiti da su sredstva za napred navedene namene skromna. Na primer, u 2009. godini agrarni budžet iznosio je 20,5 milijardi dinara, odnosno 2,85% ukupnog budžeta Srbije. U odnosu na zemlje iz okruženja, i zemlje Evropske unije primarni proizvođači u Srbiji imaju znatno manju podršku države. To znači da finansijski rezultat u proizvodnji u značajnoj meri zavisi od pariteta cena.

Pšenica - za pšenicu je karakteristično da ima velike oscilacije u kretanju cena na koje su delovali mnogobrojni faktori. Prosečna cena pšenice na Produktnoj berzi u Novom Sadu u junu 2008. godine iznosila je 19,26 din/kg. U toku i neposredno posle žetve došlo je do pada cene na domaćem tržištu za 22%. Prosečna otkupna cena pšenice posle žetve 2008. godine iznosila je 15 din/kg. Prisutna nelikvidnost i nepovoljna kretanja u tržišnom okruženju uz velike zalihe pšenice, uslovile su da cena pšenice padne na nivo od 9,50 do 10,50 din/kg bez PDV-a⁴. Posle izvesnog perioda slabe tražnje za pšenicom, a time i pada cene, u maju (2009) dolazi do rasta cene (Grafikon 1). Razlog tome je rast cene pšenice na inostranom tržištu, ali i nepovoljne prognoze o stanju useva pšenice.

---

⁴ Prosečan kurs evra po godinama posmatranog perioda: 2006 – 84,06 din., 2007 – 80,09 din., 2008 – 81,91 din. i za prvih devet meseci 2009. godine – 93,92 din. (Izvor: Narodna Banka Srbije, 2009).

Grafikon 1. Kretanje cena pšenice na odabranim berzama

Izvor: Udruženje poljoprivrede, prehrambene industrije i vodoprivrede, Grupacija registrovanih porodičnih poljoprivrednih gazdinstava, 2009.

Prosečna cena pšenice u maju 2009. godine iznosila je 12,43 din/kg. U junu pred početak žetve ponovo dolazi do pada cene pšenice, pre svega, kao posledica manje tražnje i pada cena na svetskim berzama. Pad cena na novosadskoj berzi nije bio toliko izražen kao na berzama u Budimpešti i Parizu, ali je cena na novosadskoj berzi niža u odnosu na pomenute berze. Cena novog roda pšenice krajem juna 2009. godine smanjena je na 9,25 din/kg, što je u odnosu na isti period prethodnog meseca manje za oko 7,5%. Na bazi gore navedenih istraživanja može se konstatovati da tržište pšenice karakterišu izrazite varijacije pre i posle žetve. Cene na berzama za kasnije termine isporuke ukazuju na blagi rast ali time proizvođači ipak nisu zadovoljni. Rast cena repromaterijala nije doveo do povećanja otkupne cene pšenice, naprotiv, otkupna cena roda 2009. godine niža je nego u 2008. i 2007. dok je u 2006. godini nominalna cena manja, a realno viša za oko 5,5% (*Udruženje poljoprivrede, prehrambene industrije i vodoprivrede, Grupacija registrovanih porodičnih poljoprivrednih gazdinstava, 2009*).

Na bazi podataka iz Tabele 1. proizilazi da je potrebno više pšenice proizvesti i realizovati za kupovinu navedenih inputa. U odnosu na početnu godinu disparitet je najizraženiji kod NPK đubriva (2,12 indeksnih poena). Kod dizel goriva dolazi, takođe, do narušavanja pariteta cena u poslednjoj u odnosu na početnu istraživanu godinu (1,4 indeksnih poena). Na ovo je uticalo povećanje cena goriva uz smanjenje cene pšenice. Posledica prisutnih dispariteta cena jeste ekonomska nemotivisanost poljoprivrednih proizvođača za povećanje proizvodnje u Srbiji. Neophodno je napomenuti da troškovi mineralnih đubriva u strukturi direktnih troškova proizvodnje pšenice učestvuju sa 41,4%, dok učešće troškova dizel goriva iznosi 19,3% (2008).

Tabela 1. Potrebna količina pšenice za kupovinu inputa (kg)

Inputi	Godine			
	2006	2007	2008	2009*
NPK, tona	1.630	1.793	2.214	2.863
UREA, tona	2.173	2.010	2,069	2.863
KAN, tona	1.455	1.179	1.169	2.272
Dizel, lit	7,6	7,5	6,1	10,9

Izvor: Obračun autora na bazi podataka Privredne komore Vojvodine, Republičkog zavoda za statistiku, „Azotara Pančevo”, „Fertil” Bačka Palanka, NIS, za navedeni period. *prvih 11 meseci 2009.

Republička direkcija za robne rezerve u 2009. godini ugovarala je odnose naturalne razmene mineralnog NPK đubriva za merkantilnu pšenicu roda 2009. po paritetu kilogram te vrste đubriva za 2,61 kilogram pšenice (*Ministarstvo trgovine i usluga*, 2009). Naturalna razmena po definisanim paritetima ugovara se sa fizičkim licima – nosiocima registrovanog poljoprivrednog gazdinstva koja imaju status aktivnog gazdinstva za tekuću godinu, registrovanim zemljoradničkim zadrugama i ovlašćenim skladištarima Republičke direkcije za robne rezerve. Na osnovu Programa robnih rezervi za 2009. g. i Zaključka Vlade Republike Srbije od 22. 10. 2009. godine, Ministarstvo trgovine i usluga – Republička direkcija za robne rezerve u mogućnosti je da ponudi naturalnu razmenu mineralnih đubriva NPK (15:15:15) za merkantilnu pšenicu roda 2010. godine po paritetu: 1 kg mineralnog đubriva NPK (15:15:15) za 2,84 kg merkantilne pšenice roda 2010. godine, domaćeg porekla, JUS-standarda.

„Rešenje u proizvodnji pšenice jeste u izvozu, ali sa cenom od 9 din/kg koliko se plaća proizvođačima krajem 2009. godine izvoznici nisu konkurentni na međunarodnom tržištu, tako da bi jedino uvođenje izvoznog podsticaja moglo pospešiti izvoz. Ukoliko se ne obezbedi izvozna podrška može se računati samo na zemlje okruženja što bi, u najboljem slučaju, mogao biti izvoz od oko 200.000 tona. Ovakav izvozni ambijent ne motiviše proizvođače na setvu poželjnih površina pod pšenicom jer može značiti prevelike prelazne zalihe pšenice roda 2009. godine što znači još nižu cenu. Moguće rešenje problema u proizvodnji pšenice mogla bi da predstavlja dodatna kupovina pšenice ovogodišnjeg roda od strane Direkcije za robne rezerve sa namenom da se tako kupljena pšenica izveze na tržište van CEFTA okruženja što bi bio dobar potez države.” (*Privredna komora Vojvodine*, 2009).

Može se konstatovati da je došlo do bitnih odstupanja ostvarenih pariteta cena (novembar 2009) u odnosu na optimalne (*Tabela 2*). Značajno je narušen i paritet u odnosu na dizel gorivo. Na osnovu Uredbe o uslovima i načinu korišćenja sredstava za regresiranje repromaterijala za ratarsku i povrtarsku proizvodnju u 2009. godini, poljoprivredni proizvođači imaju pravo na regresiranje dizel goriva u iznosu od 3.000 dinara po hektaru (32 evra).

Tabela 2. Pariteti cena pšenice i poljoprivrednih inputa (kg)

<i>Proizvod</i>	<i>Optimalni paritet</i>	<i>*Paritet 1980 god.</i>	<i>**Paritet, novembar 2009</i>
Mineralno đubrivo KAN, 1 kg	1,0	0,4 – 0,8	2,7
Mineralno đubrivo UREA, 1 kg	1,6	0,8 – 1,2	3,4
Mineralno đubrivo NPK (15:15:15)	1,7	0,6 – 1,2	3,4
Traktor 30 kw, tona	30,0	35,0 – 37,0	74,0
Gorivo D2, litar	3,0	2,2 – 2,7	10,4

Izvor: Službeni list SRJ, broj 70-2000, Republički zavod za statistiku, Beograd, Produktna be-
rza Novi Sad, „Fertil” Bačka Palanka, NIS, *Institut za ekonomiku poljoprivrede Beograd,
**11. novembar 2009.

U Tabeli 3 dat je pregled pariteta cena pšenice i mineralnih đubriva u zemljama okruženja. Za kupovinu KAN-a najpovoljniji paritet prisutan je u Republici Makedoniji, a najnepovoljniji u Rumuniji. Za kupovinu NPK đubriva najpovoljniji paritet je, takođe, u Republici Makedoniji, a najnepovoljniji u Hrvatskoj. Za kupovinu đubriva UREA najpovoljniji paritet je u Crnoj Gori, a najnepovoljniji u Rumuniji. U paritetu sa mineralnim đubrivom KAN i urea, Srbija se u odnosu na posmatrane zemlje, nalazi na četvrtom mestu, dok se u paritetu sa NPK đubrivom nalazi na trećem.

Tabela 3. Potrebna količina pšenice za kupovinu tone mineralnog đubriva u odabranim zemljama, za prvih šest meseci 2009 (kg)

Zemlje	Mineralno đubrivo		
	KAN	NPK	Urea
Srbija	2.214	2.833	2.833
Hrvatska	2.692	6.230	3.384
Bosna i Hercegovina	1.882	3.117	2.235
Crna Gora	1.483	1.677	1.935
R. Makedonija	1.428	1.523	2.190
Rumunija	4.000	5.833	4.750

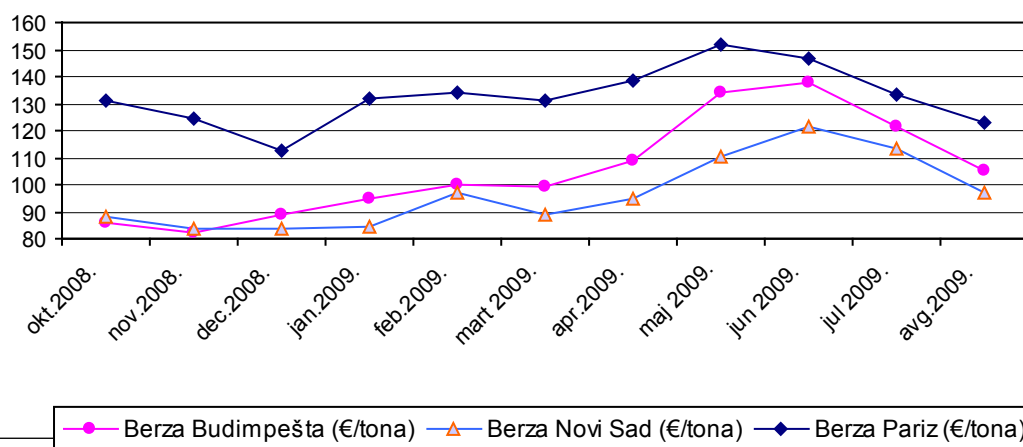
Izvor: Obračun autora na bazi nacionalnih statističkih zavoda

Iako cena poljoprivredne mehanizacije nije predmet istraživanja ovoga rada, može se ukazati da, takođe, dolazi do pogoršanja odnosa. Naime, prema istraživanju Tomića i Lučića (Tomić, Lučić, 2003) za nabavku traktora od 30 kw (IMT 539) u 1998. godini bilo je potrebno angažovati 38.636 kg pšenice, u 2003. došlo je do daljeg povećanja potrebne količine pšenice, na 46.311 kg. U novembru mesecu 2009. godine neophodno je bilo prodati 74 tona pšenice za kupovinu navedenog traktora (sa kabinom i minimalnom opremom). To ukazuje da dolazi do konstantnog pogoršavanja pariteta na štetu proizvođača pšenice.

Kukuruz – cene kukuruza znatno su ispod prihvatljivih cena za proizvođače i kreću se oko 9 din/kg (sa PDV) za rod 2008. godine (maksimalna cena od 12 din/kg ostvarena je početkom maja). Kukuruz roda 2009. godine sa vlažnošću zrna 14% prodaje se po ceni od 7,5–8,00 din/kg (sa PDV). Ako se posmatra kretanje cene kukuruza u periodu od X 2008. do VIII 2009. godine, na berzi u Novom Sadu, Budimpešti i Parizu, može se uočiti da je cena kukuruza na berzi u Novom Sadu niža u proseku za 8% u odnosu na berzu u Budimpešti i 27% u odnosu na berzu u Parizu (Grafikon 2.), (Udruženje poljoprivrede, prehrambene industrije i vodoprivrede, Grupacija registrovanih porodičnih poljoprivrednih gazdinstava, 2009).

Na osnovu podataka sadržanih u Tabeli 4. može se konstatovati da je potrebna veća količina kukuruza za nabavku navedenih inputa. U odnosu na početnu godinu disparitet je najintenzivniji kod NPK đubriva (1,7 indeksnih poena). Kod dizel goriva dolazi, takođe, do narušavanja pariteta cena u poslednjoj u odnosu na početnu istraživanu godinu (1,1 indeksnih poena).

Grafikon 2. Kretanje cena kukuruza na odabranim berzama

Izvor: Udruženje poljoprivrede, prehrambene industrije i vodoprivrede, Grupacija registrovanih porodičnih poljoprivrednih gazdinstava, 2009.

Učešće troškova mineralnih đubriva u direktnim troškovima proizvodnje kukuruza iznosi 52,4%, to je ujedno i najveće učešće u odnosu na ostale istraživane ratarske proizvode. Istovremeno učešće troškova dizel goriva iznosi 17,8% (2008). Na osnovu Programa robnih rezervi za 2009. godinu i Zaključka Vlade Republike Srbije od 22. 10. 2009. godine, Ministarstvo trgovine i usluga – Republička direkcija za robne rezerve u mogućnosti je da ponudi naturalnu razmenu mineralnih đubriva NPK (15:15:15) za merkantilni kukuruz roda 2009. i 2010. godine po sledećim paritetima: 1 kg mineralnog đubriva NPK (15:15:15) za 2,63 kg merkantilnog kukuruza roda 2009. godine, domaćeg porekla, JUS-standarda, i 1 kg mineralnog đubriva NPK (15:15:15) za 3,15 kg merkantilnog kukuruza roda 2010. godine, domaćeg porekla, JUS – standarda.

Potrošnja mineralnih đubriva u Vojvodini osamdesetih godina XX veka iznosila je oko 805 hiljada tona, da bi 2008. godine pala na 234.000 tona. Razlog tome jeste visoka cena, po kojoj većina gazdinstva ne može da kupi, jer je mala platežno sposobna tražnja za đubrivima (Privredna komora Vojvodine, 2009).

Početakom 2008. godine došlo je do značajnog porasta cena mineralnog đubriva na tržištu, kod nekih i do 70%. Poljoprivredni proizvođači u 2009. godini imaju pravo na regresiranje mineralnog đubriva u iznosu od 5.000 dinara po hektaru (55 evra). To je povoljnije u odnosu na početnu istraživanu godinu. Naime, u 2006 godini poljoprivrednici su imali pravo na regresiranje mineralnih đubriva i dizel goriva u iznosu od 40% ukupne vrednosti kupljenog i plaćenog mineralnog đubriva i dizel goriva, ali ne više od 3.400 dinara po hektaru za đubrivo, a za dizel gorivo 1.600 dinara po hektaru (www.agropress.org.rs).

Tabela 4. Potrebna količina kukuruza za kupovinu inputa (kg)

Inputi	Godine			
	2006	2007	2008	2009*
NPK, tona	1.994	1.620	3.424	3.315
UREA, tona	2.659	1.816	3.201	3.315
KAN, tona	1.780	1.065	1.808	2.631
Dizel, lit	9,4	6,9	9,5	10,5

Izvor: Obračun autora na bazi podataka Privredne komore Vojvodine, Republičkog zavoda za statistiku, „Azotara Pančevo”, „Fertil” Bačka Palanka, NIS, Produktna berza Novi Sad za navedeni period. *prvih 11 meseci 2009

5.1. Posledice istraživanih pariteta cena

Istraživani paritet značajno se pogoršava na štetu kukuruza i pšenice, a u korist proizvođača inputa. To znači da se cene inputa kreću znatno bržim intenzitetom u odnosu na cene osnovnih ratarskih proizvoda. Direktna posledica ovoga jeste značajno redukovana potrošnja mineralnih đubriva. Pogoršani pariteti i pored solidnih prinosa, neutrališu pozitivne ekonomske efekte u poljoprivredi. Pariteti cena su veoma nestabilni, što za posledicu ima pogoršavanje ekonomskog položaja proizvođača osnovnih ratarskih proizvoda.

Na osnovu napred navedenih pariteta cena između inputa i istraživanih ratarskih proizvoda u našoj poljoprivredi evidentno je da je došlo do smanjenja akumulativne i reproduktivne sposobnosti primarne poljoprivredne proizvodnje. Ispoljeni disparitet cena, na štetu osnovnih ratarskih proizvoda manifestuje se u nedovoljnoj akumulaciji, ekstenziviranju proizvodnje i odsustvu investicionih ulaganja, pre svega, u obnavljanje poljoprivredne mehanizacije. „Preovlađuju mišljenja da su inputi potrebni poljoprivredi skupi. Zbog toga dolazi do smanjenja ulaganja, ekstenziviranja primarne poljoprivredne proizvodnje, nemogućnosti obezbeđenja sirovina za prehrambenu industriju i neiskorišćenosti kapaciteta u ovoj oblasti i dr.” (Tomić, 1997).

Nepovoljan paritet cena na štetu proizvođača poljoprivrednih proizvoda često utiče na gubitke u proizvodnji. Zbog toga proizvođači gube ekonomski interes za povećanje proizvodnje, naročito intenzivne, koja zahteva i visoka ulaganja.

Dugogodišnja depresijacija cena osnovnih poljoprivrednih proizvoda nije mogla da obezbedi često ni minimalnu amortizaciju, što je dovelo do zastarevanja poljoprivredne mehanizacije. Zbog navedenih neodgovarajućih i bitno narušenih pariteta cena dolazi do „prelivanja” sredstava iz poljoprivrede u druge industrijske grane. Niže cene poljoprivrednih proizvoda pogoduju razvoju određenih industrijskih

grana, čiji je osnov jeftina poljoprivredna proizvodnja. Na ovaj način poljoprivredni proizvođači ekonomski se iscrpljuju i gube motivisanost za ozbiljniju tržišnu proizvodnju.

„U odnosu na tržišno okruženje (CEFTA, EU) naši proizvođači imaju značajno manju podršku države u proizvodnji pa se njihova dobit ili gubitak prevashodno iskazuje kao rezultat ostvarenih cena. Ako se ima u vidu da je kroz proces privatizacije lanac proizvodnje hrane za tržište prekinut, i da ne postoji vlasničko učešće primarne poljoprivrede u vlasništvu prerađivačkih i skladišnih kapaciteta svi ekonomski odnosi u repolancu se završavaju na primarnoj raspodeli preko cena. Država nema instrumente da utiče na cene primarnih proizvoda koje formira prerađivačka industrija na domaćem tržištu osim delimično preko režima spoljnotrgovinske razmene i intervencija putem robnih rezervi” (*Udruženje poljoprivrede, prehrambene industrije i vodoprivrede, Grupacija registrovanih porodičnih poljoprivrednih gazdinstava, 2009*).

Ekonomska politika, tačnije politika cena treba da utiče na kretanje pariteta, obezbedi ostvarivanje skladnih odnosa cena stabilnost ponude, bolji kvalitet proizvoda i profitabilnu proizvodnju. Neophodno je vođenje dugoročne, konzistentne i paritetno stabilne politike cena koja treba da uvaži sve specifičnosti poljoprivredne proizvodnje. Time će se obezbediti povoljniji ekonomski položaj primarne poljoprivredne proizvodnje.⁵

„Trebalo reći i to da je agrar povremeno dobijao prioritet u razvojnim dokumentima zemlje, ali da je država uz pomoć poljoprivrede održavala socijalni mir, a privredna grana je tonula sve dublje. Iz sezone u sezonu narušavaju se pariteti cena, pa je poljoprivreda prehranjivala naciju na sopstvenu štetu. Tako su „makaze cena” ostavile duboke posledice na domaći agrar, koji sve teže servisira svoje obaveze i prema državi, a veliki broj poljoprivrednih preduzeća i zadruga su pred stečajem. Sve ovo potvrđuje da je u poslednjoj deceniji ekonomska politika u agraru ostavile posledice ravne štetama koje može da učini samo tajfun” (Gulan, 2009).

Imajući u vidu rast cena inputa uz smanjenje cena ratarskih proizvoda može se zaključiti da je situacija u ovom segmentu poljoprivredne proizvodnje u 2009. godini nepovoljnija nego u 2008. godini, što će u velikoj meri uticati na obim, kvalitet i strukturu naredne setve.

3. Zaključci

- U posmatranom vremenskom periodu (2006–2009) dolazi da narušavanja pariteta cena na štetu kukuruza i pšenice.
- Najintenzivnije ispoljavanje dispariteta cena je između NPK đubriva i istraživanih proizvoda. Narušavanje pariteta dinamičnije je kod pšenice (2,1 indeksnih poena).
- Pogoršavanje pariteta cena prisutno je kod pogonskog goriva kod oba analizirana ratarska useva. Intenzivnije ispoljavanje pada pariteta prisutno je kod pšenice (1,4 indeksnih poena).
- Posledice dispariteta cena ogledaju se u smanjenju akumulativne i reproduktivne sposobnosti primarnih poljoprivrednih proizvođača. To se manifestuje u nedovoljnoj akumulaciji, ekstenziviranju proizvodnje i odsustvu investicionih ulaganja, pre svega, u obnavljanje poljoprivredne mehanizacije.

---

⁵ Pored konstatovanih nepovoljnih pariteta cena koji dominantno utiču na ekonomsku devastaciju poljoprivrede treba istaći da tome doprinose još i nepovoljni pariteti na relaciji primarne poljoprivredne proizvodnje i prehrambene industrije, zatim visoke bankarske kamate i druge usluge kao i trgovačke marže i nepoštovanje rokova isplate isporučene robe (Tomić, Ševarlić, 2009).

- Ostvareni proizvodni rezultati u ratarskoj proizvodnji nisu praćeni i odgovarajućim finansijskim efektima, pre svega, zbog povećanih cena repromaterijala i smanjenih cena pšenice i kukuruza.
- Na nepovoljni ekonomski položaj, pored napred navedenih pariteta, utiču i narušeni pariteti prema prehrambenoj industriji kao i skupe bankarske i trgovačke usluge poljoprivredi.

4. Literatura

- [1] *Analiza Agrarnog programa Vojvodine* (2004) Novi Sad, Poljoprivredni fakultet.
- [2] *Analiza PKS* (februar 2005) Beograd, Udruženja za poljoprivredu i prehrambenu i duvansku industriju i vodoprivredu PKS
- [3] Bukvić, R., (1994) *Relativne cene i položaj poljoprivrede u privredi druge Jugoslavije*, „Agrarna politika Jugoslavije u uslovima tržišnog privređivanja”, Beograd, Institut za ekonomiku poljoprivrede.
- [4] Gulan, B. (2009) *reformе u poljoprivredi Srbije – strategija pada?*
- [5] Milanović, M. (1996) *Politika cena poljoprivrednih proizvoda*, Beograd, Društvo agrarnih ekonomista Jugoslavije
- [6] Milanović, M. (1998) *Stanje, problemi i mogućnosti institucionalizacije sistema agrarnih cena*, Zbornik radova „Cene u poljoprivredi – problemi i rešenja”, Beograd, Društvo agrarnih ekonomista Jugoslavije
- [7] Ševarlić, M., Veselinović, B., Milatović, V. (1998) *Pariteti cena i položaj poljoprivrednih proizvođača u Srbiji*, Zbornik radova: „Cene u poljoprivredi – problemi i rešenja”, Beograd, Društvo agrarnih ekonomista Jugoslavije
- [8] Tomić D., Gulan B., (1999) *Poljoprivreda Jugoslavije pre i posle sankcija*, Beograd, IEP
- [9] Tomić, D., Lučić, Đ., (2003) *Istraživanje cene traktora prema ekonomskoj i organizacionoj moći poljoprivrede*, „Traktori i pogonske mašine”, broj 3, Novi Sad, Jugoslovensko društvo za pogonske mašine, traktore i održavanje
- [10] Tomić, D., (1997) *Politika cena poljoprivrednih proizvoda*, „Troškovi cene i pariteti u poljoprivredi Srbije: Može li bolje i kako to drugi rade”, Novi Sad, Privredna komora Vojvodine i Zadružni savez Srbije, 19-26
- [11] Tomić, D., Popović, V., (2001) *Pariteti cena u poljoprivredi*, „Agrarni barometar”, broj 1, Beograd, Institut za ekonomiku poljoprivrede.
- [12] Vlahović, B., (2003) *Marketing*, Novi Sad, Poljoprivredni fakultet
- [13] Tomić, D., Ševarlić, M., (2009) *Stanje i perspektive poljoprivrede Srbije u uslovima krize*, „Poslovno okruženje u Srbiji i svetska ekonomska kriza”, Novi Sad, Visoka poslovna škola strukovnih studija

5. Web sajтови i statistička dokumentacija

- [14] www.poslovnimagazin.biz
- [15] www.poljoprivreda.info
- [16] www.poljoberza.com
- [17] www.proberza.rs
- [18] www.fertil.rs
- [19] www.proberza.co.rs
- [20] www.pks.komora.net

- [21] www.agropress.org.rs
- [22] www.stat.gov.rs
- [23] Udruženje poljoprivrede, prehrambene industrije i vodoprivrede, Grupacija registrovanih porodičnih poljoprivrednih gazdinstava, Novi Sad, 2009
- [24] Cena važnijih poljoprivrednih proizvoda, poljoprivredne mehanizacije, priplodne stoke i repro-materijala, Informator, Agrobanka
- [25] Privredna komora Vojvodine, Udruženje poljoprivrede, prehrambene industrije i vodoprivrede, 2009. informacija o proizvodnji i tržištu pšenice roda 2009 godine i očekivanoj proizvodnji jesenjih useva roda 2009. godine u AP Vojvodini
- [26] Privredna komora Vojvodine, uslovi za ostvarivanje biljne proizvodnje u AP Vojvodini u 2009. godini
- [27] Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd, 2009